En kommerciel succes

Ebbe Iversen har i Paris mødt Robert Altman, der fortæller om sin holdning og sin teknik, om filmbranchens kommercielle krav og om den degenererede vestlige civilisation

Siden Robert Altman i 1970 fik en slags folkeligt gennembrud med »M.A.S.H.«, har den nu 54-årige instruktør og producent markeret sig stærkt i amerikansk film med hensyn til både originalitet og produktivitet. Værker som »Vestens syndige par«, »Det lange farvel«, »Tyve som os«, »Nashville« og »Tre kvinder« har ægget til såvel beundring som kritik, og senest har den stort anlagte »Et bryllup« delt anmelderne i en entusiastisk og en afvisende fløj. Det eneste, man ikke kan være i forhold til en Altman-film, er ligeglad.

Kosmoramas medarbejder mødte Robert Altman i Paris og havde lejlighed til at tilbringe en del tid sammen med instruktøren – først under godt et par timers samtale på tomandshånd, dernæst under en frokost med Fox-medarbejderen Denise Breton som bisidder og endelig under en reception efter en lukket forevisning af den ny Altman-film »Quintet«. Den gråskæggede instruktør var konstant afslappet, imødekommende og beredvillig i sine svar.

»Quintet« hører til Robert Altmans kammerspil, og den er en filosofisk fabel med Paul Newman, Bibi Andersson, Vittorio Gassman, Brigitte Fossey, Fernando Rey og den danske Nina van Pallandt, som instruktøren fandt til »Det lange farvel«, da han skulle bruge »en typisk Chandler-blondine«. Efter »Quintet« har Robert Altman indspillet endnu en film, »A Perfect Couple« med Paul Dooley og Martha Heflin, og den beskriver han selv som en musical og kærlighedshistorie, let tilgængelig og endda med happy end, men også med indbygget social kommentar.

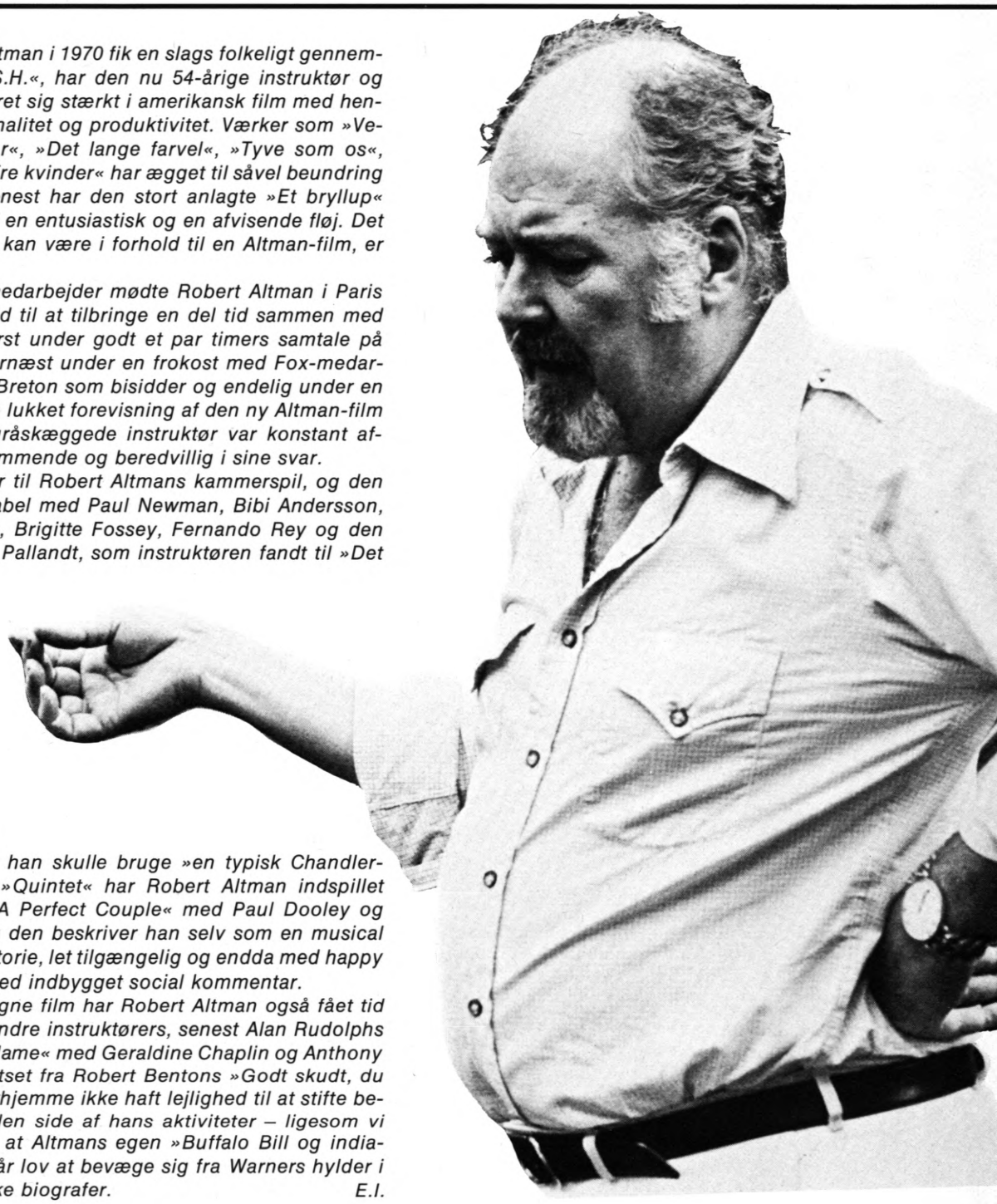

Foruden sine egne film har Robert Altman også fået tid til at producere andre instruktørers, senest Alan Rudolphs »Remember My Name« med Geraldine Chaplin og Anthony Perkins. Men bortset fra Robert Bentons »Godt skudt, du gamle« har vi herhjemme ikke haft lejlighed til at stifte bekendtskab med den side af hans aktiviteter – ligesom vi stadig venter på, at Altmans egen »Buffalo Bill og indianerne« fra 1976 får lov at bevæge sig fra Warners hylder i Valby til de danske biografer. *E.I.*

ville gøre ham bange

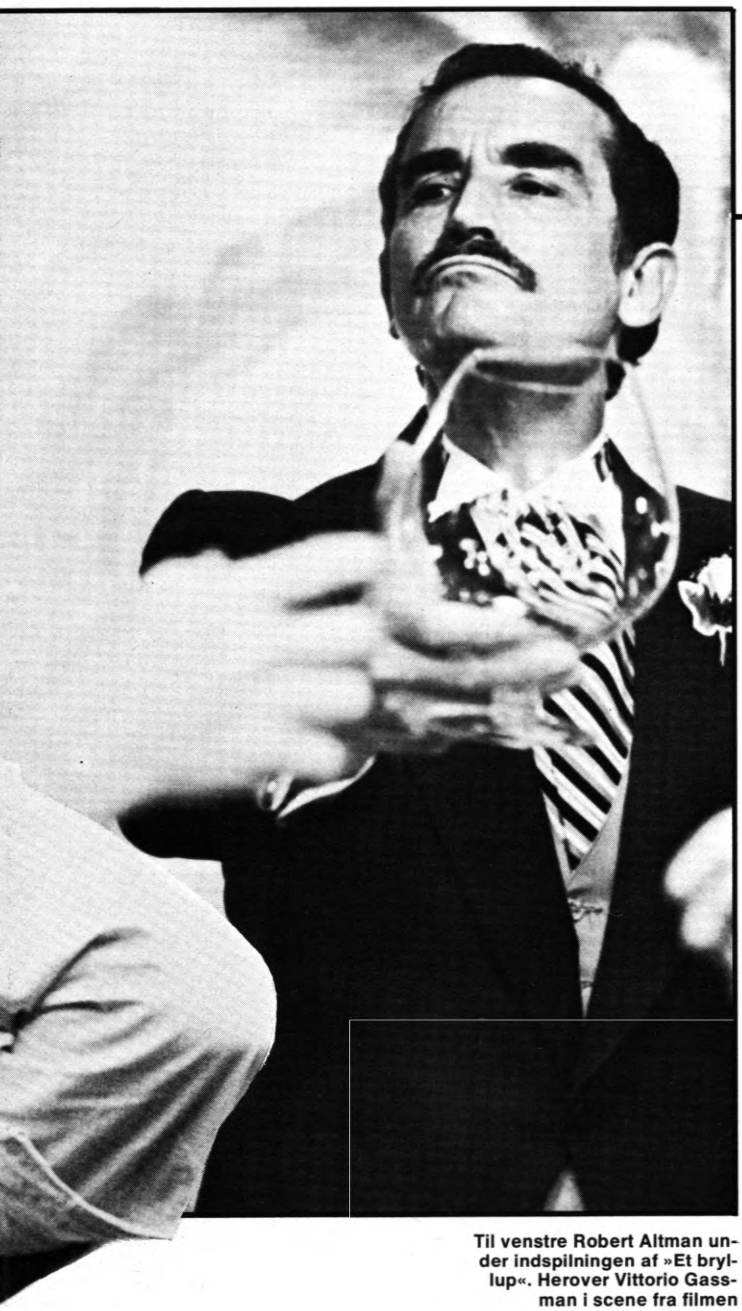

Til venstre Robert Altman under indspilningen af »Et bryllup«. Herover Vittorio Gassman i scene fra filmen

KOSMORAMA: Det virker, som om De hele tiden meget bevidst veksler mellem store og personrige film som »Nashville«, »Buffalo Bill og indianerne« og »Et bryllup« – og så mere intime film som »California Split«, »Tre kvinder« og senest den helt nye »Quintet«?

ALTMAN: Ja, det er rigtigt. Det er simpelt hen rent fysisk så svært at lave de store film, at jeg ikke magter at lave to lige efter hinanden, og derfor bliver de små film som en slags ferie for mig. Dem kan jeg indspille hurtigt, og dermed kan jeg f.eks. i 1979 nå at instruere i alt tre film.

Kommercielt har »Et bryllup« i USA klaret sig dobbelt så godt som »Nashville«. De to ligner stilistisk hinanden med deres store persongalleri, selv om personerne i »Nashville« ikke havde direkte forbindelse med hinanden som dem i »Et bryllup«. Men det er fælles for de to film, at de ingen ydre handling har, og at de beskæftiger sig med menneskelig adfærd. Jeg er klar over, at manglen på handling gør filmene sværere at kapere for et publikum, der er vant til plots, men jeg er mere interesseret i personernes adfærd, i den arena, de bevæger sig i.

KOSMORAMA: De har ry for generelt at arbejde meget hurtigt, når De optager. Er det rigtigt?

ALTMAN: Ja, og det hænger sammen med, at jeg har en fast og meget kompetent stab af medarbejdere. Jeg lægger navn til filmene, men faktisk er der seks-syv Altman'er, for jeg kan uddelegere en masse ansvar, og forholdet er baseret på gensidig tillid.

På sin vis er det selvfølgelig kompliceret at lave de store film med mange personer, men faktisk havde vi færre problemer med »Et bryllup« end med nogen tidligere film. Skuespillerne var allesammen meget energiske og samarbejdsvillige, og det hjælper gevaldigt.

Det er korrekt, at vi ofte først skriver en scene den dag, hvor den skal optages. Men vi har et meget præcist blueprint, historien og strukturen ligger klar, og kun dialogen skrives i sidste øjeblik. Det kan godt skabe en smule nervøsitet hos de medvirkende, men ikke meget, for vi bruger gerne god tid på prøverne. Og føler skuespillerne sig så ikke klar efter prøverne, udsætter vi simpelt hen den pågældende scene til senere.

KOSMORAMA: De virker som en udpræget auteur, men har dog flere manuskript-medarbejdere?

ALTMAN: Ja, men ideerne er mine, og at bruge flere forfattere er et redskab på linie med at bruge en kameramand. At

lave film er i det hele taget samarbejde, og her er det en stor fordel med faste medarbejdere, eller rettere samarbejdere. Vi fungerer som én hjerne. Tidligere oplevede jeg med vore manuskripter, at meget måtte ændres og skrives om i sidste øjeblik. Er man så træt eller doven, er det lettest ikke at ændre noget alligevel, og det er farligt. Tingene frøs lidt til og blev noget anspændte. Derfor fylder vi nu detaljerne på i sidste øjeblik og bruger så vores blue-print på samme måde, som man bruger grundplanen til en nybygning.

På samme måde har jeg to faste klippere, som arbejder på skift. Jeg sidder ikke og kigger dem over skulderen hele tiden, men selvfølgelig laver jeg ændringer i deres arbejde. Det sker i en stadig kommunikation og diskussion med klipperne, og mange gange er det da dem, som til slut får deres vilje.

KOSMORAMA: Hvordan laver De de store scener med masser af bevægelse og personer på én gang?

ALTMAN: Til dem bruger jeg tre simultane kameraer, og i »Et bryllup« brugte jeg næsten hele tiden to. På den måde kunne f.eks. scenen med bilernes ankomst fra kirken klares på en halv dag. Vi optog ofte det samme stykke information med de samme personer to-tre forskellige steder, så vi havde noget at arbejde med bagefter. Men generelt er jeg ingen storforbruger af råfilm, for jeg laver ikke særligt mange takes.

KOSMORAMA: Der synes at være lidt tvivl om, hvornår De egentlig debuterede som instruktør. Nogle steder er »Countdown« fra 1968 opført som deres første film.

ALTMAN: Nej, min første film var »The Delinquents« i 1955, en billig og ganske forfærdelig lille film. I seks år lavede jeg dokumentarfilm og reklamefilm i Kansas City. Så kom »Countdown«, men den blev omklippet og forsynet med nye scener, så den er ikke min film. Fuld kontrol over mine film har jeg haft siden »Kom i ly for regnen«. I starten måtte jeg slås lidt for denne kontrol, men nu har jeg den kontraktmæssigt sikret. Det har noget at gøre med penge. Andre instruktører indspiller flere penge, end jeg gør, men til gengæld skal de også have meget større honorar. Hvis jeg overskrider mine budgetter, betaler jeg selv overskridelsen, og derfor kan jeg bevare min frihed. Som instruktør er jeg blevet ved, jeg er simpelt hen aldrig holdt op, og det er en del af min berømmelse. Man bliver kendt bare ved at være der, ved at blive ved. Men det betyder på den anden side, at »Et bryllup« bliver kritiseret, netop fordi JEG har lavet den. Det virker begge veje.

KOSMORAMA: Lydsiden er også et vigtigt element i Deres film og tit meget kompliceret. Hvordan arbejder De med den?

ALTMAN: Jeg arbejder med et multi-track-system. Hver skuespiller har sin separate mikrofon, skjult under tøjet og med batteridreven radiotransmitter. Skuespillernes stemmer går så ind på forskellige tracks, og dem afbalancerer vi bagefter i redigeringen, hvor stemmerne dæmpes eller bringes frem. Der er tale om et redskab, som giver større frihed og større realisme, og som også betyder, at man kan arbejde hurtigere. Vi gør meget ud af lyden, men den er ikke helt så spontan, som den kan tage sig ud. Jeg forsøger at påvirke sanserne på en måde, så folk selv må bruge deres fantasi. F.eks. er en eksplosion, som man kun hører – det forekommer i »Quintet« – mere skræmmende end én, som man også ser.

Men faktisk er dialogen i mine film nøje planlagt, og den bliver omhyggeligt sat sammen som en mosaik med tusinde småstykker og med det mål at indfange publikum emotionelt. Jeg lader skuespillerne improvisere under prøverne, men ikke under selve optagelserne.

KOSMORAMA: Man har betegnet i hvert tilfælde Deres tidligere film som opgør med de etablerede genrer?

ALTMAN: Ja, og jeg laver sådan set stadig opgør, men nu gør jeg bare ikke op med filmgenrer, men med holdninger. Jeg siger »Vent et øjeblik. Prøv at se på tingene, som jeg gør, gennem mine vinduer«. Folk vil have helte, lykke osv., men det er det mest destruktive, man kan give dem. Det er meget vigtigere at indrømme, at man er en hykler, og det er vi ved Gud allesammen. Jeg arbejder ligesom en maler. Jeg skildrer kun, hvad jeg ser, og jeg undersøger først og fremmest stil. Jeg putter ikke indholdet ind i stilen, det er der i forvejen. Og jeg søger at arbejde på flere planer, så tilskueren selv kan vælge, hvor dybt han vil gå. F.eks. var »Buffalo Bill og indianerne« den sandeste beretning, der er lavet om Buffalo Bill. Men hvis han ikke interesserer én, handler filmen også om helte og om show-business. Man kan selv vælge.

KOSMORAMA: Den type film giver ikke altid stor publikumssucces?

ALTMAN: Nej, pengemæssigt er mine film ikke store succeser, de er ikke »Stjernekrigen« eller »Dødens gab«, men til gengæld er de billigt lavet, og dermed bliver risikoen mindre. Jeg tror ikke, at jeg nogensinde får stor kommerciel succes. TV har ødelagt publikum ved at forklare alt for meget og ved at vænne folk af med at tænke selv, at møde en film på halvvejen. TV i dag er som et opium, der ikke kræver tankevirksomhed. I den vestlige verden er livet blevet lettere, ingen sulter ihjel eller fryser til døde. Men alle vil gennem livet så bekvemt som muligt, som om tilværelsen bare er tid, man skal have til at gå.

KOSMORAMA: Men den kritiske holdning følger De i Deres film ikke op med konstruktive alternativer?

ALTMAN: Den kritik for ikke at være positiv nok har jeg hørt før, men den er irrelevant. Folk må drage deres egne konklusioner. F.eks. handler »Et bryllup« om et ægteskab uden kærlighed. Filmen er ikke rettet mod ægteskabet som sådant, men mod, at ceremonien bliver vigtigere end menneskene. Havde der været kærlighed, var filmens bryllup aldrig blevet så latterligt.

Jeg er ikke politiker eller filosof, men kunstner, og derfor afspejler jeg, hvad jeg ser. At være kunstner er et job. Propaganda interesserer mig ikke, kun, hvordan virkeligheden ser ud for mig. Jeg er ikke prædikant og har intet at sige udover dette: Se, hvad jeg så i dag! Og så laver jeg selvfølgelig også film for at underholde. At vise folk deres egen tåbelighed er morsomt. Jeg ler meget selv, jeg kan lide humor og vittigheder, og lad så publikum tænke selv.

Man har sagt, at jeg er for skånselsløs i min udlevering af personerne i »Et bryllup«. Men den er en film uden helte eller skurke, kun mennesker, der er blevet narret, også af sig selv. Filmen rummer ikke én person, som jeg ikke kender fra min egen familie, og alt, hvad personerne i »Et bryllup« repræsenterer, rummer jeg også selv. Filmen skildrer

Lillian Gish og Robert Altman under indspilningen af »Et bryllup«

folk, som jeg altid har kendt og leet ad – men med kærlighed.

KOSMORAMA: I hvor høj grad kan film efter Deres mening påvirke publikum?

ALTMAN: Som instruktør har man et vist ansvar, men jeg tror ikke, at man påvirker folk særligt stærkt. Unge instruktører tror, at de kan ændre verden, og det samme tror alle andre unge, gudskelov. Personligt bryder jeg mig ikke om politiske film, men lad dog folk lave dem. Jeg har intet mod nogen film overhovedet, bare der ikke er tale om kommercielt fup som f.eks. »Grease«. Men jeg betragter advarslerne mod sex og vold på film som en farlig måde at tænke på. Se bare på Danmark: pornografiens frigivelse gjorde den kedelig, og i dag er pornobutikkerne kun for turisterne. Når pendulet svinger for langt ud den ene vej, må det ende med at svinge den modsatte. Ligeledes kan man overreagere mod vold. Krigslegetøj er da herligt, for det lærer børn noget om teknik. Hvad det drejer sig om, er at udvikle et tænkende publikum, som selv kan sortere. Kun hvis publikum er robotter, som foran TV-skærmen, bliver det farligt. Så kan man lancere hvad som helst med succes – piger med store bryster, punk-rock eller John Travolta. Og så får man kunstigt skabte »helte« uden virkelig substans. Folk som Gable og Bogart arbejdede jo i årevis, inden de blev helte.

KOSMORAMA: Betyder det, at De ligesom Solsjenitsyn betragter den vestlige civilisation som degenereret?

ALTMAN: Ja, jeg er helt enig med Solsjenitsyn. Der er ikke engang nogen ægte glæde tilbage, alting udtrykkes i swimming-pools og den slags. Når man ikke skal kæmpe for at overleve fysisk, må man i stedet kæmpe intellektuelt og emotionelt, men folk kan ikke engang læse mere. Læsning tvinger jo én til at digte med, men det gør film og TV ikke. Man sidder som en svamp – eller snarere som en si. Selv

prøver jeg i mine film at opstille situationer, hvor publikum kan træffe egne beslutninger og valg, bringe egne erfaringer ind i filmene. Men det kræver øvelse ligesom alt andet, og mit mål er at gøre publikum lidt større fra film til film. Der må være et alternativ til film som »Dødens gab«, der bevæger sig væk fra det menneskelige og i stedet er fyldt med mekaniske monstre og katastrofer. Og hvorfor pokker har nogen lyst til at se en film som »Grease«? Det er et socialt fænomen, en frygt for ikke at blive accepteret i kliken. Hvad som helst kan gøres populært, så længe det ingenting er og ingen forståelse kræver hos publikum.

Degenerationen i vort samfund skyldes netop, at det er så kommercielt. Loven om udbud og efterspørgsel er matematisk korrekt, men i dag har man vendt den på hovedet. Man skaber en efterspørgsel og kommer så med udbuddet bagefter. Man skaber kunstig stil og kunstig mode. Og når det sker, følger de moralske værdier med nedad i forfaldet, for gælder det hele om at besidde, må man ustandseligt gå på moralsk kompromis.

KOSMORAMA: Tressernes ungdomsoprør var jo netop en protest mod denne materialisme.

ALTMAN: Ja, men i dag er de unge i USA de mest konservative, fantasi og intellekt har fået ringere vilkår, og der er ingen lidenskab mere. I stedet tænder folk for deres fjernsyn og sætter sig så til at vente på at dø. Der hersker stor desillusion, og den kender jeg ikke svarene eller løsningerne på. Jeg ved ikke, om tilstandene kan forbedre sig gradvis, eller om en apokalyptisk ændring er nødvendig – en ændring af den situation, hvor alt er et spørgsmål om magt og publicity, og hvor der ikke findes noget politisk system, som man virkelig kan beundre. Alle systemer slås med de samme problemer, og selv om de forsøger forskellige løsninger, virker ingen af dem, for motivationen er altid selvisk. Enhver regering skaber sit folks behov. Men det er i virkeligheden altsammen uvigtigt. Universet fortsætter under alle omstændigheder, og om vi mennesker fortsætter som art, er ligegyldigt. At være i live er en tilstand, som vi må udholde. Man kan begå selvmord, leve ulykkeligt, prøve at more sig bedst muligt – eller man kan udveksle ideer og forsøge at udvikle sig intellektuelt. Meget af dette søger jeg at udtrykke i »Quintet«.

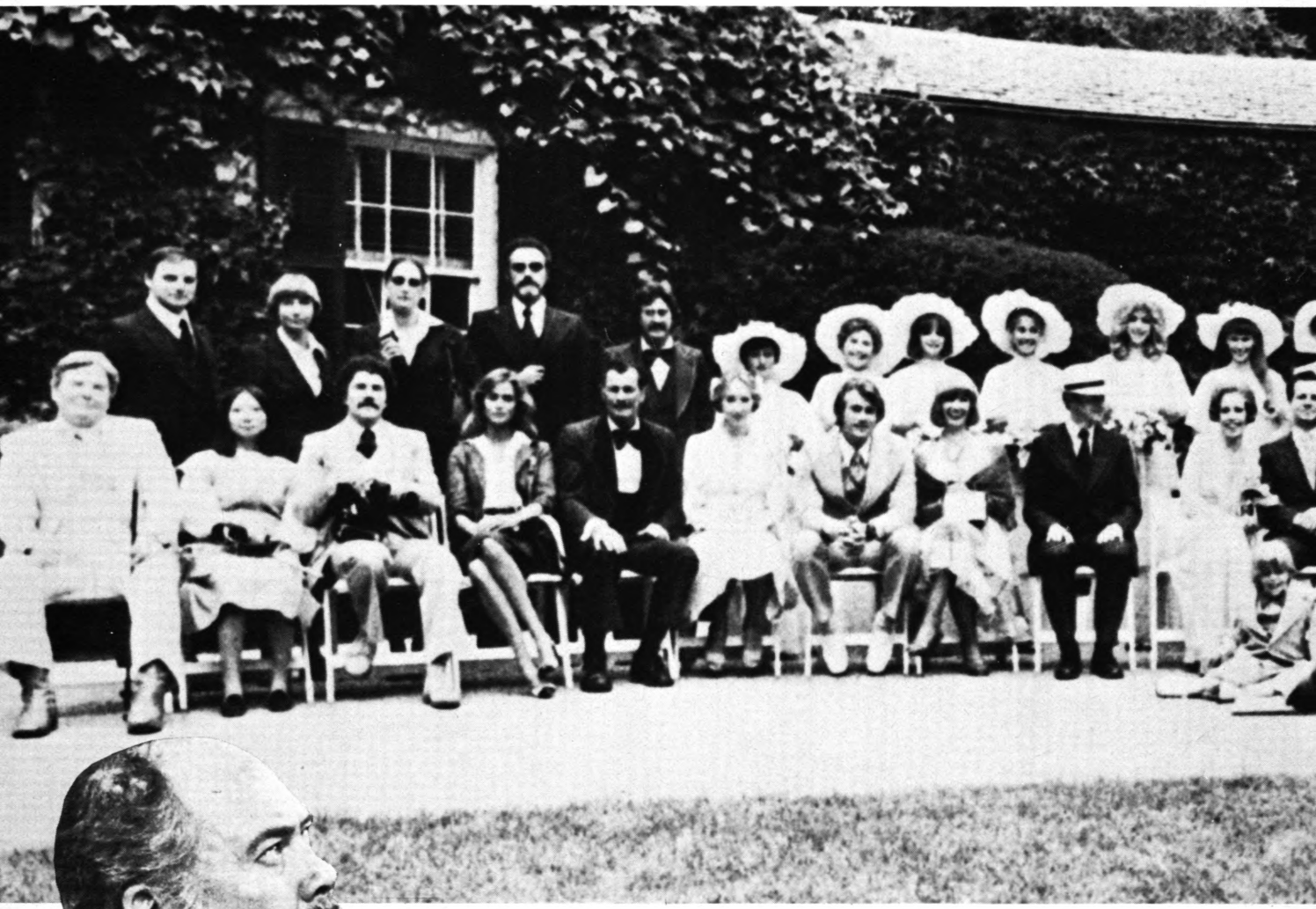

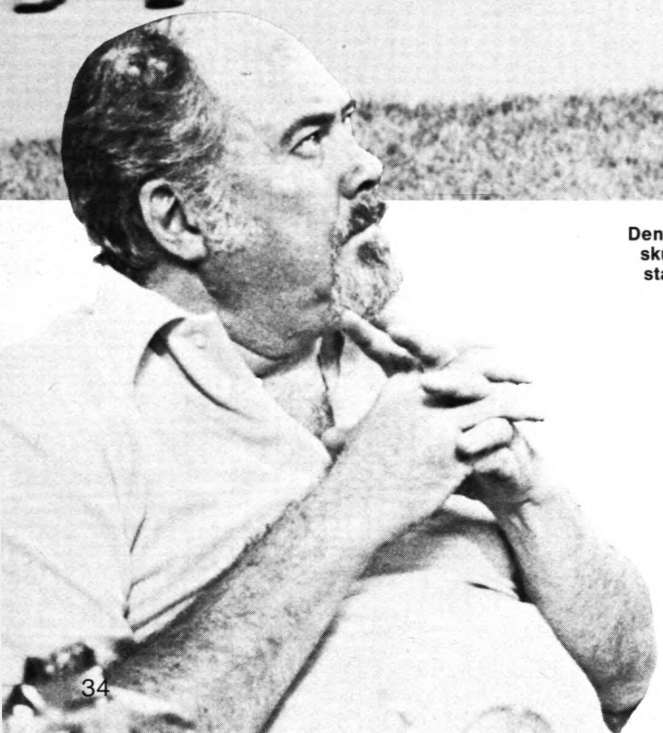

Den samlede skuespillerstab fra »Et bryllup«

KOSMORAMA: Er det ikke svært for Dem selv at leve med så pessimistisk en livsanskuelse?

ALTMAN: Nej, jeg betragter ikke mig selv som pessimist. Jeg ser bare tingene ske. Jeg ser, at folk er rådvilde og ikke aner, hvorhen de skal vende sig. Det er sådan, at hører man en tiger brøle, så løber man, så mærker man adrenalinen bruse – og så lever man. Men det sker ikke mere, for alle tigrene er enten i zoologiske haver eller forvandlet til kvinders pelskåber. Udfoldelser med en vis risiko i, f.eks. gambling og visse former for sport, bringer én tættere på livet. Og livet må have den fryd, der får blodet til at rulle hurtigere, og som man føler ved sex og i fare. Derfor skal man huske, når man taler om at afskaffe vold, at den er en del af vores natur. Man må finde en sund afløsning for den, f.eks. netop sport. Indianerne havde, før den hvide mand kom og stjal deres land, vældige stammekrige, hvor de bare ikke slog hinanden ihjel, men nøjedes med at markere. I dag har vi bomber, der kan slå millioner ihjel og sikkert også en dag vil gøre det, startet af en eller anden galning som Idi Amin eller Jim Jones. For hvad Jim Jones gjorde i Guyana, er også muligt i en større målestok, og baggrunden for Jones var netop den manglende følelse af fælles glæde andre steder i samfundet.

KOSMORAMA: Men for at vende tilbage til filmverdenen, så er den jo ikke kun et spørgsmål om holdninger, men også om økonomi.

ALTMAN: Ja, og som instruktør skubbes man utvivlsomt af økonomien, man søger at nå FOR mange mennesker. I andre brancher er en profit på 20 pct. en stor succes, men i filmbranchen skal den være på mindst 100 pct. Branchens pengemænd er monstre, og man vil jo nødigt miste sit job. I realiteten er de store studier endnu mere magtfulde i dag end tidligere, for ganske vist kontrollerer de færre mennesker, men til gengæld flere penge. Det vigtigste bliver, at man har en professionel etik, for kunst er også en profession. Men også »uafhængige« filmproduktioner er afhængige af banker og dermed af distributørerne. Tænk, hvis en mand som Lew Grade i England havde lyst og smag til at lave gode film. Men hans største glæde er store cigarer, og dem har han nok af.

Selvfølgelig skal der også være plads til gode underholdningsfilm, men det er ønsket om altid at gentage succeserne, der er så dødbringende. Financiererne er lige glade med god, professionel underholdning, de vil bare se penge. Det er frustrerende, og personligt ville jeg nærmest være lidt bange for at få millionsucces.

Jeg har mit eget selskab, og vi blomstrer ikke, men vi overlever. Distributørerne ved i det mindste, at jeg KAN lave film, at jeg gør mig færdig til tiden, og at resultatet er respektabelt. Jeg klager ikke over min egen skæbne, og jeg synes ikke, at jeg er så forskellig fra andre instruktører. Jeg laver bare mine film på min måde, for det er ikke morsomt at kopiere. Og hvis alle film var som mine, ville det da være trist. Der skal også være plads til »Stjernekrigen« og »Julia« og alle de andre.